

**«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ
ՉԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ**

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022**

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ

**Ինքնուրույն ընթերցանության
դասերի կազմակերպման
նպատակներն ու
առանձնահատկությունները**

ԱՌԱՐԿԱ

Դասվար

ՀԵՂԻՆԱԿ

Վարդուշ Մխիթարյան

ՄԱՐԶ

Կոտայք

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Հրազդանի թիվ 14 հիմնական դպրոց

Բովանդակություն

1. Ներածություն	2
2. Գլուխ 1. Ինքնուրույն ընթերցանության դասերի կազմակերպման նպատակները	3-9
3. Գլուխ 2. Ինքնուրույն ընթերցանության դասերի առանձնահատկությունները	9 -10
4. Գլուխ 2.1 Ինքնուրույն ընթերցանության դասերի մի շարք ոչ ստանդարտ ձևեր	10-15
5. Եզրակացություն	16
6. Գրականություն	17

Ներածություն

Կարդալու կարողությունների ձևավորումը մայրենիի ուսումնառության գործընթացի նպատակն է: Տարրական դասարաններում չափորոշիչային պահանջներն են սահուն, վարժ, անսխալ, հասկանալով, արտահայտիչ և գեղարվեստորեն կարդալու կարողությունների ձևավորումը և զարգացումը: Սա այն հիմքն է, որը նպաստում է աշակերտի մտավոր և բարոյական որակների զարգացմանը: Որքան հաստատուն դրվի այդ հիմքը, այնքան ավելի արդյունավետ կդառնա գրքից գիտելիքներ ձեռք բերելու գործընթացը: Կրտսեր դպրոցում կարդալու կարողությունների ձևավորումն ու զարգացումը ունի երկու գործառույթ.

1. Կարդալը որպես ընթերցանության դասերի պահանջ, նպատակ, ուսուցման ակնկալվող արդյունք,
2. Դասավանդման բանալի՝ մյուս առարկաներն ուսումնասիրելիս (օրինակ՝ մաթեմատիկայի խնդիրը վճռելու համար պետք է կարողանալ հասկանալով կարդալ):

Կրտսեր դպրոցի շրջանավարտը պետք է կարողանա կարդալ և հասկանալ գրավոր խոսքը, հաղորդակցվել մայրենի լեզվով, ընկալել խոսքը, արտահայտել սեփական մտքերը: Կարդալու կարողությունը թույլ է տալիս տեսնել, ընկալել երևույթներն ու առարկաները: Հետևաբար ընթերցել կարողանալը մեծ ազդեցություն ունի անձի ձևավորման ու զարգացման վրա: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ կարդալ սովորեցնելու ճանապարհին պիտի կարողանա գնահատել երեխաների առաջընթացը, առկա խնդիրները: Մշակելով և իրականացնելով մեթոդների և գործառույթների բազա՝ ընթերցանության ուսուցումը դառնում է առավել արդյունավետ:

Գլուխ 1. Ինքնուրույն ընթերցանության դասերի կազմակերպմաննպատակները

Կարդալուպահանջը վառողի է նման, մի անգամ բռնկվելուց հետո այլևս չի մարի:

Վիկտոր Յյուզո

Ինքնուրույն ընթերցանության դասաժամերը երկրորդ դասարանում անցկացվում են շաբաթական մեկ ժամ, իսկ երրորդ և չորրորդ դասարաններում՝ նախընտրելի է անցկացնել երկու ժամ, սակայն երկու շաբաթը մեկ (որպեսզի երրորդ և չորրորդ դասարանի աշակերտներն ավելի շատ ժամանակ ունենան ընթերցելու ծավալուն նյութեր, ինչպես նաև կարողանան երկու դասաժամում քննարկել դրանք):

Ինքնուրույն ընթերցանության արդյունավետ կազմակերպումը կարող է իրականացնել մի շարք ուսումնական նպատակներ, լուծել կրթական և դաստիարակչական խնդիրներ.

1. Կճևավորվեն կարդալու կարողություններ, կապահովվի դրանց հետագա զարգացման շարունակականությունը,
2. Մայրենիի գործնական ուսուցում կիրականացվի (ճիշտ ընտրված նյութը հնարավորություն կտա սովորեցնել նոր բառեր, արտահայտություններ, որոնք կյուրացվեն և նույնությամբ գործածության մեջ կդրվեն երեխաների խոսքի մեջ),
3. Կհարստանան երեխաների աշխարհաճանաչողական գիտելիքները (նյութը ճանաչողական գիտելիք կարող է պարունակել, որով ուսուցումը պահպանում է իր զարգացնող բնույթը, ընթերցումն ինքնանպատակ չի դառնում),
4. Կիրագործվի երեխաների համակողմանի դաստիարակությունը (ընկերասիրություն, աշխատասիրություն, հոգատարություն, լավատեսություն՝ տպավորիչ օրինակների, պատկերավոր ու գեղեցիկ խոսքի միջոցով):

Առաջին դասարանի հետալքբենական շրջանից սկսած՝ ինքնուրույն ընթերցանությունը նպատատակահարմար է անցկացնել փոքր չափաբաժիններով: Այդ աշխատանքը կարելի դարձնել համարյա ամենօրյա: Փոքր ծավալով տեղեկատվական նյութերը կարդալու համար հանձնարարվում են տանը: Վերջիններս նույնպես պետք է համապատասխան վերլուծության ենթարկվեն դասարանում:

Հարցնել կարդացած նյութի հեղինակի, հերոսների, հիմնական բովանդակության մասին, կարողանալ վերարտադրել կարդացածի բովանդակությունը, պարզ գնահատումներ տալ գործող անձերին և այլն: Որոշ դեպքերում թեմատիկ առումով ինքնուրույն ընթերցանության նյութերը կարող են համապատասխանել դասագրքի ընդհանուր թեմաներին կամ թեմատիկ խմբերի հիմնական ուղղություններին, որպեսզի նպաստեն ուսումնասիրվող նյութերի ավելի խոր յուրացմանը: Ինքնուրույն ընթերցանություն կազմակերպելիս որպես հնար կարելի է օգտագործել բարձրաձայն կարդալը (երեխաների համար զվարճալի կարող է լինել, երբ նրանց առաջարկվի ձայնագրել սեփական խոսքը բարձրաձայն կարդալիս, ինչը հնարավորություն կտա լսելու և գնահատելու սեփական խոսքը, բարելավելու դրա արտահայտչականությունը): Ամենակարևոր գործոններից է հասկանալով կարդալը: Դրան հնարավոր է հասնել աստիճանաբար: Երեխան պետք է հասկանա իր կարդացածը: Այս նպատակով հարկ է նրանց առաջարկել հետաքրքրաշարժ բնագրեր, իրենց հոգեհարազատ պատմություններ: Երեխան կարդում է բազմաբնույթ նյութեր՝ մեկը մյուսից հետաքրքիր, մեկը մյուսից զարմանալի, մեկը մեկից ձգող: Կարդում է հաճույքով, առանց հարկադրանքի, ուզում է իմանալ պատճառահետևանքային կապերը, ուրախանում է գտածով, ձգտում է լուծել, գտնել պատասխանը: Այս դեպքում կարդալը դառնում է ոչ թե նպատակ, այլ միջոց: Նպատակը դառնում է ընկալումը, իսկ կարդալը՝ պայման: Չարգացնելով կարդալու կարողությունը, երեխան աստիճանաբար սովորում և վարժվում է շուկով կարդալ և ընկալել կարդացածը: Հասկանալով կարդալու կարողության ձևավորման համար ուսուցիչն իր զինանոցում ունի բացատրական ընթերցանության մեթոդը: Ճիշտ կարդալու կարողությունների ձևավորմանը նպաստում են լեզվական գիտելիքները և բարձրաձայն ընթերցանությունը: Սահուն կարդալու համար անգնահատելի են բազմակի ընթերցանությունը, բարձրաձայն և շուկով կարդալը: Արտահայտիչ կարդալու կարողությունների ձևավորմանը և զարգացմանը նպաստում են բարձրաձայն ընթերցանությունը, կետադրական նշանների գործածությանը տիրապետելը ոչ միայն գրելիս, այլև ընթերցելիս, դերային ընթերցումները, բեմականացումները (սեր, գովք, խրախուսանք, ուրախություն, ափսոսանք, զարմանք, դժգոհություն): Ձևավորելով և զարգացնելով կարդալու կարողությունները՝ ինքնուրույն ընթերցանությունը կատարում է նաև այլ գործառնություններ:

1. Խոսքի զարգացում: Երեխան ավելի ու ավելի համարձակ է դառնում իր մտքերն արտահայտելիս, կարողանում է դրանք ձևակերպել,

եզրակացություններ անել, դառնում է ինքնուրույն և ինքնավստահ (օրինակ՝ կազմակերպվում է կարդացած նյութի քննարկում, աշակերտին տրվում է դերակատարման հերոսների, դեպքերի հետ համաձայնելու, չհամաձայնելու, նոր ուղիներ, ելքեր,

այլ ավարտ մշակելու հնարավորություն, հետաքրքրաշարժ, ոչ ստանդարտ իրավիճակներից դուրս գալու հմտություն):

2. Երևակայության զարգացում: Գիրքը հուզական բարենպաստ միջավայր է ստեղծում երեխայի համար: Դրական անձանց, մարդկային կերպարով բույսերի, կենդանիների, առարկաների դերերը նպաստում են երեխաների երևակայության զարգացմանը, ընթերցելը դառնում է հետաքրքիր և զվարթ:
3. Մտածողության, ուշադրության, հիշողության զարգացում: Ընթերցելիս երեխան համեմատում է, համադրում և մասնավորեցնում: Ինքնուրույն ընթերցանության նյութերը պետք է լինեն բովանդակությամբ մատչելի և հետաքրքիր, տարիքային առանձնահատկությունների տեսանկյունից՝ ծավալով ոչ շատ մեծ, դինամիկ սյուժեով հայ և արտասահմանյան մանկական գրականության դասականների արձակ և չափածո ստեղծագործություններ և ժողովրդական նմուշներ: Ցանկալի է, որ դրանք վերաբերեն հայրենի երկրին, բնությանը, ճանապարհորդ-դրություններին, երեխաների կյանքին, հիշեցնեն սեփական կյանքի հետ կապված իրավիճակներ, լինեն հումորային պատումներ, արվեստագետների կյանքից հետաքրքրաշարժ դրվագներ:

Ուսումնական գորուծնեության պլանավորումը կարդացածի վերլուծության տեսանկյունից.

□ Տեքստի ճիշտ ընկալումը:

□ Նկարելով կամ բանավոր խոսքով կազմել տեքստի պլան:

□ ‘Դուր է գալիս, դուր չի գալիս’ դատողությունների հիմնավորում:

□ Երկխոսություն կարդացածի, հերոսների և դեպքերի մասին:

□ Երևակայության միջոցով նոր լուծումներ գտնել տեքստում պատկերված իրադրության համար:

□ Վերարտադրել կարդացածը ուսուցչի հարցերի օգնությամբ:

□ Պատմել ըստ հիշողության:

- Նկարել կարդացածի թեմայով, աշխատել բնական նյութերով և մեկնաբանել դրանք:
- Բեմականացնել կարդացածի թեմայով, աշխատել բնական նյութերով և մեկնաբանել դրանք:
- Բեմականացնել ստեղծագործություններ, մասնակցել հագուստի, դեկորների ընտրությանը:
- Հիշատակել կարդացածին համապատասխան մաղթանքներ, առած-ասացվածքներ:
- Կարևորել և կիրառել ոչ խոսքային միջոցներ (օրինակ՝ մեջախաղ):
- Սեփական կենսափորձից մտաբերել նման օրինակներ:
- Ստեղծել դասարանական գրադարան:
- Կազմակերպել նկարների և ստեղծած աշխատանքների ցուցահանդես:

Ինքնուրույն ընթերցանության կազմակերպումը կարող է իրականացնել հետևյալ նպատակները.

- Կարդալու կարողությունների ձևավորում և անընդհատ զարգացում:
- Արտասանական ունակությունների զարգացում:
- Հաղորդակցական կարողությունների զարգացում:
- Հերոսների զգայական վիճակը գնահատելու կարողության մշակում:
- Աշխարհաճանաչողական գիտելիքների ընդլայնում:
- Խոսքի և մտածողության զարգացում:
- Միտքը ձևակերպելու կարողության մշակում:
- Կարդացածը բնագրին հարազատ վերարտադրելու հմտությունների մշակում:
- Խոսքային ստեղծագործության հանդեպ հետաքրքրության պահպանում:
- Գրական որոշ ժանրերի մեջ կողմնորոշվելու կարողությունների մշակում:
- Ակտիվ բառապաշարի հարստացում:
- Նյութի վերաբերյալ կարծիք հայտնելու ունակության ձևավորում, ամբողջացում:
- Շրջակա աշխարհի մասին գիտելիքների և տեղեկությունների համալրում, ամբողջացում:
- Մարդկանց, շրջապատող աշխարհի, բնության նկատմամբ հոգատար վերաբերմունքի ձևավորում:

՝Լավ կարդալը, - ասում է Ղ. Աղայանը, - եղանակ ունի, նա մի տեսակ գնացական երգ է: Յուրաքանչյուր շեշտ և կետ զանգակի պես հնչում է երեխայի ականջին, հոգեբուխ երգի նման թափանցում է մարդկային հոգու խորքերը, թրթռացնում բոլոր նուրբ լարերը նրա մոտ:՝¹

Ներկայացնենք ինքնուրույն ընթերցանության կազմակերպման սեփական փորձի որոշ դրվագներ: Նախ երեխաների մեջ անհրաժեշտ է ստեղծել հանձնարարված առակը, հեքիաթը, պատմվածքը կարդալու դրդապատճառներ (մոտիվացիա):

Եթե ուզում ենք, որ երեխան ցանկանա կարդալ, ուրեմն առաջարկվող նյութը պիտի լինի գրավիչ:

Խթանման փուլը նպատակահարմար է սկսել վերնագրից: Վերնագիրն է հենց առաջին ծանոթությունը գրքին, հեքիաթին, պատմությանը, առակին. Այսինքն գրական ստեղծագործության այցետոմսն է: Ուսուցիչը մտադրոհի կամ 'Կանխատեսումներ զույգով' մեթոդով քննարկում է հետևյալ հարցերը.

- Ի՞նչ է արտահայտում վերնագիրը:

- Կարո՞ղ ենք միայն վերնագրի միջոցով կռահել, թե ինչի մասին է լինելու պատմությունը: Ինչո՞ւ:

- Ի՞նչ է պատմում վերնագիրը նյութի մասին:

- Փորձի՞ր կռահել, թե ինչի մասին է այս պատմությունը:

Այս նախաբանից հետո, ամենայն հավանականությամբ, հանձնարարվող նյութը կարդալու ցանկությունն արդեն առկա է: Ուսուցիչն այս կերպ շարժում է աշակերտների հետաքրքրությունը:

Իմաստի ընկալման փուլում աշակերտը կարդում է նյութը (դպրոցում կամ տանը): Առաջարկվում է, օրինակ, այն կարդալ 'Փոխգործուն գրառումների համակարգ' մեթոդով: Կրտսեր դպրոցում գերադասելի է օգտագործել երկուսից ոչ ավելի նշան՝ '+' 'Ես սա գիտեմ և '-' 'Ես սա չգիտեմ': Այս մեթոդի կիրառումը կարդալու ընթացքում կօզնի աշակերտներին վերահսկել սեփական ընկալումը: Արդյունավետ է՝ կարդալիս կիրառել 'Երկակի գրառումների օրագիր' մեթոդը: Ընթերցելուց հետո Էջի հատվածում նշում են այն դրվագը, որը իրենց կարծիքով, ամենակարևորն է: Իսկ մյուս մասում մեկնաբանում են, թե ինչու են այդ հատվածը կարևորում, ինչու է այն գրավել իրենց ուշադրությունը, ինչի մասին է իրենց մտածել տալիս: Կարելի է ստեղծել համագործակցային ուսումնառությանխմբեր՝ կարդացածը ներկայացնելու նպատակով:

Խմբի յուրաքանչյուր անդամ կարող է ունենալ որևէ դեր՝ գրանցող, զեկուցող, ստուգող, ամփոփող, ընթերցող և այլն: Առաջարկում ենք օգտագործել նաև 'Ջետազոտության ուղենիշեր' մեթոդը: Աշակերտներին տրվում են ուղենիշներ, որոնք նրանց ուշադրությունը կբևեռեն կարդացածի կարևորագույն մասերի վրա և կզարգացնեն մտածողությունը: Օրինակ. 'Գտնել այն տողերը, որոնք արտահայտում են հերոսներից մեկի երախտագետ լինելու շնորհը':

Կշռադատման փուլում աշակերտները հետադարձ հայացք են գցում կարդացածին, տալիս են հարցեր, կատարում մեկնաբանություններ, բանավիճում են: Այս փուլում առաջարկում ենք կիրառել ընթերցողից պատասխան ակնկալող հարցերի մեթոդը:

- Ի՞նչ նկատեցիք այս առակում, ինչի՞ մասին այն ստիպեց մտածել:
- Ո՞րն էր ամենակարևոր ասելիքը:
- Ո՞րն էր ձեր կարդացածի ամենակարևոր նախադասությունը:
- Ո՞րն էր, ձեր կարծիքով, ամենակարևոր բառը:

Կարելի է այս փուլում կիրառել նաև 'Ընդհանուր հարցման քննարկում' մեթոդը: Աշակերտին հանձնարարվում է մտածել և քննարկել նախապես պատրաստված մեկնաբանող հարցերը (դրանք հստակ, կոնկրետ հարցեր են, որոնք վերաբերվում են տեքստում արտացոլված որևէ խնդրի, որին կարելի է տալ մի քանի լուծում):

Ամփոփում: Ուսուցիչը պետք է նախապես որոշի, թե որն է լավագույն հնարավոր ավարտը, յուրացման ինչպիսի խորությունն է հնարավոր, ինչ պետք է աշակերտը վերցնի կարդացածից: Ըստ այդ պահանջների բավարարման արդյունքների էլ կկատարվի ամփոփումը:

Վերջում՝ ամփոփման փուլից հետո կարելի է ծավալել մի շարք աշխատանքներ. ստեղծագործական գրավոր աշխատանք, հարցազրույց, ցուցապաստառների ստեղծում, բեմականացումներ, հարցում-հետազոտություններ, անկախ հետազոտություններ:

Ինքնուրույն ընթերցանության դասաժամերի նպատակներն են՝

- ծանոթացնել սովորողներին մանկական գրականության նմուշներին, որոնք կարելի է ներառել ժամանակակից կրտսեր դպրոցականի ընթերցողական շրջանակի մեջ:
- հետաքրքրություն ձևավորել գրքի՝ որպես գիտելիքների աղբյուրի նկատմամբ, զարգացնել գիրք կարդալու ցանկություն և սովորություն,
- Կատարելագործել սովորողների՝ գրքերն ինքնուրույն ընտրելու և ընթերցելու կարողությունները, այսինքն՝ ձևավորել ընթերցողական արդյունավետ գործունեություն

(կարողություն և սովորություն խորհելու գրքի շուրջ մինչև տեքստի ընթերցումը, ընթերցման ընթացքում և ընթերցումից հետո):

□ Մշակել ընթերցողական մտահորիզոն և դաստիարակել դրական վերաբերմունք գրքի որպես հասարակական արժեքի նկատմամբ:

Գլուխ 2. Ինքնուրույն ընթերցանության դասերի

առանձնահատկությունները

Ինքնուրույն ընթերցանության դասերն ունեն որոշակի առանձնահատկություններ: Առանց այդ առանձնահատկությունների հաշվառման՝ այդ դասերը չեն կարող իրականացնել իրենց առջև դրված խնդիրները:

Այսպես.

1. Յուրաքանչյուր դասին ցանկալի է անցկացնել յուրօրինակ հաշվետվություն այն մասին, թե ինչ են երեխաներն ինքնուրույն ընթերցել: Երեխաները դասարան են բերում և ցույց տալիս այն գրքերը, որոնք նրանք ընթերցել են արձակուրդին (ամառային, աշնանային, ձմեռային, գարնանային), անցած մեկ շաբաթվա (երկրորդ դասարանում) կամ երկու շաբաթվա ընթացքում (երրորդ և չորրորդ դասարաններում) կամ ընթերցում են տվյալ պահին: Ուսուցիչը ստեղծում է այնպիսի իրավիճակ, որտեղ կատարվում է ընթերցած գրքերի վերաբերյալ տպավորությունների փոխանակում:
2. Յուրաքանչյուր դասին երաշխավորություններ են տրվում նոր գրքերի վերաբերյալ: Այդ երաշխավորությունների ձևերը բազմազան են՝ և՛ կարծիքների փոխանակում, և՛ երաշխավորություն ուսուցչի կեղմից՝ տվյալ գրքի ցուցադրումով, և՛ ոչ մեծ ցուցահանդեսի կազմակերպում դասարանում՝ թեմատիկ կամ հեղինակային, երաշխավորվող գրքից մի հատվածի ընթերցում՝ գրքի նկատմամբ հետաքրքրություն արթնացնելու նպատակով, նկարագարդման ցուցադրում և այլն:
3. Ցանկալի է, որ յուրաքանչյուր դասի ընթացքում երեխաներն ընթերցեն տարբեր ժանրերի ստեղծագործություններ՝ պատմվածքներ, հեքիաթներ, բանաստեղծություններ: Եթե ստեղծագործությունը ծավալով մեծ չէ, այն ընթերցում են

ամբողջական, իսկ եթե ծավալուն է, ընթերցում են 2-3 դասերի ընթացքում կամ ընթերցում են հատվածներ այն գրքերից, որոնք կարդում է ամբողջ դասարանը: Հաճախ ընթերցում են բարձրաձայն: Իրականացվում է նաև և՛ լուռ ընթերցանություն, և՛ դերերով ընթերցանություն, և՛ թատերականացում:

4. Յուրաքանչյուր դասին անհրաժեշտ է անպայման ժամանակ հատկացնել ընթերցած ստեղծագործության վերլուծությանը ոչ միայն գրույցի ձևով (պատասխաններ ուսուցչի տված հարցերին), այլև ազատ ինքնարտահայտման միջոցով: Ցանկալի է տալ հետևյալ բնույթի հարցեր ‘Ի՞նչ կարող ես ասել այս գրքի մասին’ կամ ‘Գրքի մեջ ի՞նչն ամենից շատ քեզ դուր եկավ, ինչու’:
5. Բառային աշխատանքը, ինչպես նաև լեզվական միջոցների շուրջ աշխատանքն ինքնուրույն ընթերցանության դասերին խաղում է սոսկ օժանդակող դեր: Ինքնուրույն ընթերցանության դասերին հնարավոր չէ բացատրել բոլոր անծանոթ, անհասկանալի բառերը: Բառային աշխատանքը նշանակալից չափով պետք է կատարել՝ ուղղորդելով դեպի բառարանները, տեղեկատու գրականությունը և այլն: Այլ խոսքով՝ այդ աշխատանքը մոտ է այն ձևերին, որոնք կիրառվում են կյանքում ցանկացած գիրք ընթերցելիս:
6. Ինքնուրույն ընթերցանության դասերին երեխաները համառոտ վերարտադրում են ընթերցած գրքի բովանդակությունը, վերատադրում են իրենց դուր եկած հատվածները (ընտրովի վերարտադրություն), ընթերցածը ներկայացնում են դերերով և այլն, ինչպես նաև ինքնուրույն ընթերցանության դասերն ավելի շատ պայմաններ են ստեղծում բավականին մեծ ծավալով ստեղծագործական բնույթի աշխատանքներ կատարելու համար: Ընթերցածի բովանդակության նկարագարում (բառային և գրաֆիկական ապլիկացիա, ծեփապատկերում, ստեղծագործության ներկայացում երաժշտական ձևավորմամբ, նկարաշարերի ստեղծում և այլն):

Գլուխ2.1 Ինքնուրույն ընթերցանության դասերի մի շարք

ոչ ստանդարտ ձևեր

Ինքնուրույն ընթերցանության դասաժամերի նկատմամբ աշակերտների հետաքրքրությունը մեծացնելու, այդ դասաժամերն ավելի հետաքրքրաշարժ դարձնելու նպատակով կազմակերպում ենք կառուցվածքով ոչ ստանդարտ բնույթի դասեր:

Որպեսզի դասերն անցնեն ստեղծագործական մթնոլորտում, և երեխաները հնարավորություն ունենան դրսևորել իրենց ունակությունները, ցանկալի է որ առաջադրանքները լինեն անսովոր.

- զարգացնեն տրամաբանությունը, հնարամտությունը, կերպարային մտածողությունը,
- ըստ բարդության լինեն տարբեր մակարդակների,
- ունենան գործնական նշանակություն և միջառարկայական կապեր,
- լինեն հետաքրքրաշարժ իրենց ձևով, բովանդակությամբ կամ լուծման միջոցով,
- ունենան անսպասելի արդյունք:

Առաջարկում եմ ինքնուրույն ընթերցանության դասերի անցկացման մի շարք ոչ ստանդարտ ձևեր.

Դաս-հեքիաթն անցկացվում է անսովոր ձևով: Ամբողջ դասասենյակը փոխակերպվում է հեքիաթային աշխարհի, իսկ երեխաները՝ հեքիաթային հերոսների: Դասը կարելի է անցկացնել մեկ կամ մի քանի հեքիաթների բովանդակության շուրջ: Դա կարող է լինել ժողովրդական կամ հեղինակային հեքիաթ: Դաս-հեքիաթը հեքիաթային կարող է լինել իր անցկացման ձևով, երբ դասի ընթացքում օգտագործվում են հեքիաթային իրեր, երեխաներին օգնության են հասնում հեքիաթային հերոսները, դասի ընթացքում օգտագործում են 'հեքիաթային արտահայտություններ, բառեր': Այսպիսի դասն իր մեջ կարող է ներառել թատերական ներկայացման տարրեր:

Դաս-ցերեկույթը կարելի է անցկացնել ամբողջ ուսումնական տարվա ընթացքում 1÷2 անգամ: Դաս-ցերեկույթը կարող է լինել հետևյալ թեմաների շուրջ՝ 'Հեքիաթների աշխարհում', 'Մեզ հասակակից գրական հերոսները' և այլն: Այսպիսի դասերին կարելի է նաև հյուրեր հրավիրել: Դասի տևողությունը մեկ դասաժամ է, սակայն ինչպես դաս-հեքիաթի դեպքում, ենթադրում է բավականին մանրակրկիտ նախապատրաստական աշխատանք: Դաս-ցերեկույթը նախապատրաստում են հենց իրենք՝ աշակերտները, դրա բովանդակությունը կազմված է լինում այն կյուբերից, որոնք ուսումնասիրել են ինքնուրույն ընթերցանության դասաժամերի ընթացքում, և որոնք հատկապես դուր են եկել աշակերտներին:

Երեխաները նախապես նկարագարողում են ստեղծագործությունները, ընտրում են գրքեր, պատրաստում են ինքնաշեն գրքեր, կերպարվեստի և տեխնոլոգիայի դասերին կատարում են ստեղծագործական աշխատանքներ՝ դաս-ցերեկույթում ընդգրկված

կյուրերի բովանդակության վերաբերյալ: Նրանք վերհիշում են թեմային համապատասխան հանելուկներ, շուտասելուկներ, բանաստեղծություններ, ինչպես նաև հանդես են գալիս դերային խաղով:

Շատ հետաքրքիր է անցնում 'Լավագույն ընթերցող' մրցույթը: Ուսուցիչը ցույց է տալիս որևէ գրքից նկարագրողում, իսկ աշակերտները կռահում են գրքի վերնագիրը, ստեղծագործության վերնագիրը, թվարկում են հերոսներին և այլն:

Դաս-ցերեկույթի ընթացքում կարելի է անցկացնել տրված թեմայով կամ ժանրով գրքերի ճիշտ ընտրության մրցույթ: Դասարանը բաժանվում է խմբերի, յուրաքանչյուր խմբի տրվում է գրքերի հավաքածու (10-12 անուն), որոնցից խումբը պետք է առանձնացնի տրված թեմայով գրքերը: Օրինակ՝ առաջին խումբն ընտրում է պատմվածքներ երեխաների մասին, երկրորդ խումբը՝ բանաստեղծությունների բնության մասին, երրորդ խումբը՝ հեքիաթներ կենդանիների մասին:

Դաս-ճանապարհորդությունը վառ, հուզական խաղային ձև է, որը հրապուրում է երեխային հենց դասի սկզբում, և մինչև դասի վերջ երեխայի ուշադրությունը չի շեղվում: Ճանապարհորդել կարելի է մեկ գրքի էջերով, մեկ այլ, ժամանակաշրջանով, որի ընթացքում ապրել են գրական ստեղծագործության հեղինակը կամ հերոսները, երկրներով, որտեղ ապրել են նրանք և այլն: Մյուս դասերից դաս-ճանապարհորդությունը տարբերվում է քարտեզի առկայությամբ, որտեղ նշվում են կայարանները, կանգառները, որտեղ ընտրված երթուղուն համապատասխան պետք է հայտնվեն մասնակիցները: Ճանապարհորդության համար որոշվում է փոխադրամիջոցը՝ ինքնաթիռ, ավտոբուս, հեծանիվ, ավտոմեքենա, աստղանավ, ժամանակի մեքենա, թռչող գորգ և այլն: 'Ճանապարհորդության' ընթացքում կարող են լինել պարեր, երգեր, դերային խաղեր:

Դաս-խաչբառի հիմքը խաչբառի հարցերի պատասխանների որոնումն է: Հարցերը տրված են մեկ կամ մի քանի գրական ստեղծագործությունների շուրջ: Աշխատանքը կարելի է զուգակցել գրական-դերային խաղի հետ, երբ իրենք՝ հերոսներն են խաչբառի հարցերը տալիս ճանապարհորդությամբ, երբ յուրաքանչյուր կանգառում աշակերտները որոնում են խաչբառի մեկ հարցի պատասխանը դերային խաղով, երբ խաչբառի յուրաքանչյուր հարցի պատասխանը տալիս են բեմականացման միջոցով և այլն:

Դաս-հանելուկ անցկացման ընթացքում յուրաքանչյուր առաջադրանք ուղեկցվում է կամ հանելուկի պատասխանը կռահելով, կամ էլ հանելուկ կազմելով: Դասի սկզբում կարելի է ինչեցնել հանելուկը, որի պատասխանը երեխաները կարող են փնտրել ամբողջ դասի

ընթացքում; Հանելուկի պատասխանը գտնելը կարող է դառնալ խմբային աշխատանքի սկիզբ՝ տարբեր ուղղություններով. ծանոթացում հեղինակի ստեղծագործություններին, ստեղծագործության վերլուծություն, առանձին հերոսների վարքագծի գնահատում, տարբեր ստեղծագործությունների հերոսների վարքագծերի համեմատական վերլուծություն և այլն:

Ներկայացնում ենք ինքնուրույն ընթերցանության դասերի արդյունավետությանը նպաստող մեթոդների ու հնարների կիրառմամբ դասերի նմուշ օրինակներ:

Դեռևս ամառային արձակուրդին աշակերտներին կարելի է առաջարկել ընթերցելու իրենց նախընտրած ստեղծագործությունները: Ընդ որում՝ նախօրոք կարելի է պայմանավորվել ծնողների հետ, որ նրանք իրենց երեխաներին օգնեն ընտրել այնպիսի մանկական գրականություն, որն աչքի ընկնի պարզությամբ, մատչելիությամբ, գեղարվեստականությամբ և կերպարերի ու նկարագրված դեպքերի վառ գունավորմամբ: Նման ստեղծագործությունները երեխաների մեջ անհրաժեշտ հույզեր ու ապրումներ կառաջացնեն: Նրանք կզգան ու հոգեպես կվերապրեն այն ամենը, ինչ նկարագրված է գրքում: Երբ աշակերտներին թույլ է տրվում ընտրել ինչ կարդալ, նրանք սկսում են կարդացածի հանդեպ սեփականության զգացում ունենալ: Դա առաջին վճռորոշ այն քայլն է, որն ընթերցողին ներգրավում է համապատասխան գործունեության մեջ:

Սեպտեմբերին, իրենց ինքնուրույն ընթերցանությանը հատկացված առաջին դասաժամին, որը կարելի է անվանել խորհրդակցության ժամ, յուրաքանչյուրը ներկայացնում է իր ընթերցած գիրքը գովազդի տեսքով՝ առանց բովանդակությունը պատմելու: Յուրաքանչյուր աշակերտ ձգտում է առավելագույն գեղեցիկ ձևով ներկայացնել գովազդը, որպեսզի իր ընկերների ընտրությունը կանգ առնի հենց իր նախընտրած գրքի վրա, և բոլորն ընթերցեն այն: Ներկայացնողներին կարելի է ուղղել հետևյալ հարցերը.

- Ինչու՞ ես ընտրել հատկապես այդ գիրքը:
- Ինչպե՞ս է այն կարդացվում:
- Դու ծանո՞թ ես այդ հեղինակի որևէ այլ ստեղծագործության:
- Անձանո՞թ բառեր կայի՞ն: Ինչպե՞ս իմացար դրանց բացատրությունը:

Ներկայացնողն իր ընթերցած գիրքը փոխանցում է դասընկերներին, որպեսզի վերջիններս շոշափեն այն, թերթեն, դիտեն կազմը, նկարագրադրումները և այլն:

Այնուհետև անցկացվում է քվեարկություն և ըստ քվեարկության արդյունքների ընտրում որևէ մեկի ընթերցած գիրքը ու որոշում այն ընթերցել: Միասին սահմանում

-13-

Են այն ժամանակահատվածը, որն անհրաժեշտ է գիրքն ընթերցելու համար: Հաշվի է առնվում նաև տվյալ գիրքն ընթերցած աշակերտի կարծիքը: Աշակերտներն անպայման պետք է իմանան ընթերցանությանը հատկացվող ժամանակը, որպեսզի ըստ այդմ կարողանան պլաններ կազմել: Անպայման աշակերտներին պետք է տեղեկացնել, որ ընթերցելուց հետո համագործակցային խմբում նրանք պետք է մասնակցեն քննարկմանը: Նման հանձնարարությունն օգնում է աշակերտներին՝ ընթերցման ժամանակ ուշադրություն դարձնել այնպիսի մանրամասների վրա, որոնք նախկինում չէին նկատել:

Այսինքն՝ եթե ընթերցողն իր առջև որոշակի նպատակ կամ խնդիր է դնում նախքան կարդալը, ապա նա ընթերցման ժամանակ վերահսկում է իր սեփական ընկալումը: Երբ գիտակցում է, որ ինչ-ինչ իրադարձությունների իմաստը լավ չհասկացավ, կամ կորցրեց պատմվածքի 'թելը', ձեռնարկում է ճշգրտման քայլեր՝ վերընթերցում է, չհասկացած հատվածը արագ վերանայում, բառի իմաստը փնտրում բառարանում և այլն:

Մինչև կարդալ սկսելը մտազրոհի միջոցով կազմվում է տեքստի բովանդակության կանխավարկածը: Եթե ընթերցողը նախօրոք գիտի, որ ինքը պատմվածք է կարդալու, ապա մինչ բուն ընթերցանությունն սկսելը փորձում է վերնագիրն ու նկարները օգտագործել որպես բանալի՝ պատմվածքի բովանդակությունը կռահելու համար: Այս դեպքում նա կանգնած է լավ ընկալման շեմին:

Տրված ժամանակը լրանալուց հետո սկսվում է քննարկման դասաժամը:

Աշակերտները բաժանվում են 4-5 համագործակցային խմբերի:

Նրանց ուղղվում են որոշակի հարցեր, որոնց պատասխանները քննարկվելու են:

Այսպես.

- Ի՞նչը ձեզ դուր եկավ այս գրքում: Ինչու՞:
- Ի՞նչը դուր չեկավ: Ինչու՞:
- Ինչպե՞ս էր գիրքն սկսվում:
- Ինչպե՞ս ավարտվեց:
- Արդյո՞ք ընդունելի ավարտ էր:
- Ի՞նչն էր կարևոր:
- Գիրքն ընթերցելուց հետո ի՞նչ մտքեր են ծագել ձեր գլխում:

- Ի՞նչն այլ կերպ կանեիք, եթե կերպարներից մեկը լինեիք:
- Ի՞նչ սովորեցիք հերոսներից:
- Ո՞ր կերպարն ամենաշատը ձեզ դուր եկավ

-14-

- Ի՞նչ հասկացաք՝ կարդալով այս գիրքը:
- Կարո՞ղ եք այլ ավարտ հորինել:
- Ինչպիսի՞ն էր տրամադրությունը:
- Ի՞նչ կարևոր իրադարձություն եք վերհիշել:
- Ո՞րն է ձեր սիրելի հատվածը:
 - Այս գիրքը ձեզ որևէ դեպք կամ որևէ բան հիշեցնու՞մ է:
 - Ձեր կարծիքով ինչու՞ է հեղինակը գրել այս գիրքը:

Այնուհետև խմբերն իրենց ընտրությամբ թղթապանակ կամ վահանակ են պատրաստում տվյալ գրքի վերաբերյալ: Խմբի անդամների միջև կատարվում է աշխատանքի բաժանում՝ ընտրելով հետևյալ խորագրերը:

- Պատմվածքի քարտեզ
- Չեղինակի մասին
- Պատմվածքի 'մանրակերտը'
- Մեր տպավորությունը
- Գլխավոր հերոսի բնութագիրը
- Նամակ հերոսին
- Չերոսի կողմից նամակ
- Պատմվածքի տարբեր հատվածների նկարագրումը:

Խոսնակները ներկայացնում են իրենց խմբերի աշխատանքները: Դրանք փակցվում են միջանցքում, որպեսզի մյուս դասարանների աշակերտները նույնպես հետաքրքրվեն այդ պատմվածքով և ցանկություն ունենան ընթերցելու այն:

Երբ նույն պատմվածքը ընթերցում են բոլորը և քննարկում, ապա այդպիսի ընթերցանությունը կարող է միավորել երեխաներին և նրանց մեջ զարգացնել համագործակցային և հաղորդակցական հմտություններ:

Եզրակացություն

Ինքնուրույն ընթերցանությունը կարդալու կարողությունների զարգացման լավագույն միջոցն է: Լավ կարդալու համար պետք է շատ կարդալ: Ընթերցանության դերը մեր օրերում արդիական հնչեղություն ունի, քանի որ մատաղ սերունդը համակարգիչը գերադասում է գրքից: Երեխաներին գրքին կապելու աշխատանքը պետք է սկսել հնարավորինս շուտ՝ սկսած գրաճանաչության շրջանից: Որպես միջոց՝ արդյունավետ է ինքնուրույն ընթերցանության ճիշտ կազմակերպումը: Այդ աշխատանքը այնպիսի զորություն պիտի ունենա, որ երեխաներին կապի գրքին, որ դիմադրի համակարգչին, բազմաթիվ տեսասարքերին, դրանցով տրվող հսկայածավալ տեղեկատվության դաշտում պահպանի իրենը, անկրկնելին ու անփոխարինելին: Այդ աշխատանքը հարկավոր է այնպես կազմակերպել, որ երեխան հայտնվի գրքերի կախարդական աշխարհում և կապվի գրքին: Կարդացած նյութը պետք է լինի զարմանալի, հրաշալի, հեքիաթային, որպեսզի գիրքը դառնա երեխայի լավագույն ուղեկիցն ու բարեկամը՝

Գրականություն

- Ա. Տեր-Գրիգորյան Ընթերցանության մեթոդիկա
Երևան, 1978 թ.
- Ա. Տեր-Գրիգորյան, Ա. Սիմոնյան Ընթերցանության դասը տարրական
դասարաններում
Երևան, 1974 թ.
- Կ.Թորոսյան, Կ. Չիբուկչյան 50 հարց ու պատասխան տարրական
դասարանների ուսուցիչների համար, մաս 1
Երևան, 2013 թ.
- Ջ. Գյուլամիրյան Մայրենիի տարրական ուսուցման
մեթոդիկա
Երևան, 2015 թ.
- Նախաշավիղ
2015 թ. 5

